

TOIMINTAMALLEJA

Suuri osa koululaisten huolenaiheista johtuu ikäkauteen liittyvistä kehityshaasteista. Koulun henkilöstön olisi tärkeää erottaa normaaliin kehitykseen kuuluvat ja tavallisesti ohimenevät vaikeudet normaaliin kehitysvaiheeseen kuulumattomasta oireilusta¹. Oppilashuoltotyössä yleisimmin käsiteltäviä asioita ovat oppimisvaikeuksiin, erityisopetuksen tarpeeseen, kiusaamiseen, työrauhaan, mielenterveysongelmiin, poissaoloihin, väkivaltatilanteisiin, varkauksiin, näpistyksiin, perheväkivaltaan sekä päihteiden käyttöön liittyvät asiat. Tässä luvussa käsitellään yleisimpiä koulussa esiintyviä huolenaiheita ja esitellään toimintamalleja eri tilanteisiin.

Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä

Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä voi olla sanallista, fyysistä, suoraa tai epäsuoraa kielteistä toimintaa, voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka systemaattisesti, tahallisesti ja toistuvasti kohdistuu samaan henkilöön tai ryhmään. Epäsuora kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi ilkeämielisten juurujen levittämisenä, tavaroiden viemisenä ja varasteluna tai kaveriporukan ulkopuolelle jättämisenä. Väkivallalla tarkoitetaan itseen, toiseen henkilöön, ryhmään tai yhteisöön kohdistettua voiman tai vallan käyttöä, uhkailua tai toteutettua väkivaltaa. Häirintä voi ilmetä muun muassa epäasiallisena kohteluna ja puheena.

Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää voi tapahtua sosiaalisten tilanteiden lisäksi myös sosiaalisessa mediassa. Nettikiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi pilkka- ja uhkaviesteinä, valokuvien jakamisena, salasanojen huijaamisena ja toisen nimellä esiintymisenä. Tekijänä voi olla lapsi, aikuinen tai yhteisön ulkopuolinen henkilö.

Kiusaaminen voi helposti jäädä aikuisilta huomaamatta. Se voi tulla ilmi vasta, kun lapselle alkaa ilmaantua erilaisia oireita kuten esimerkiksi väsymystä, päänsärkyä, alakuloisuutta, pelkotiloja, painajaisunia ja haluttomuutta lähteä kouluun. Kiusaaminen ei välttämättä tapahdu kouluaikana. Kouluilla ja opettajilla ei ole käytännössä mahdollisuutta valvoa, mitä koulumatkoilla tapahtuu. Opettajien, huoltajien tai muiden aikuisten tulee kuitenkin puuttua asiaan saadessaan tietää koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta.

Koulun toiminnan ulkopuolella tapahtuvaan kiusaamiseen puuttuminen ei ole koulun toimivallassa vaan vapaa-ajalla esiintyvät ristiriidat, väkivalta ja kiusaaminen ovat ensisijassa huoltajien selvittämisvelvollisuuksien ja valvontavastuun piirissä. Huoltajien velvollisuutena on valvoa lastensa käyttäytymistä ja puuttua epäkohtiin sekä selvittää

¹ Honkanen & Suomala, 2009, s. 49, 50.

syntyneet ristiriidat ja mahdollinen kiusaaminen muiden huoltajien kanssa ja tarvittaessa viranomaisten avulla. Jos lapsi kertoo häneen kohdistuvasta perheväkivallasta, on tiedon saanut henkilö velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen. Mikäli ilmenee vanhempien välistä väkivaltaa, tulee asiassa olla yhteydessä kouluterveydenhoitajaan, -kuraattoriin tai psykologiin.

Tuntomerkkejä, joista voi epäillä lapsen joutuneen kiusaamisen tai väkivallan kohteeksi

- Lapsella esiintyy fyysisiä sairauden tuntemuksia kuten päänsärkyä tai vatsavaivoja.
- Lapselta katoaa hymy.
- Lapsesta on tullut yksinäinen tai keskittymiskyvytön.
- Lapsi tulee kotiin vaatteet rikkonaisena ja likaisina.
- Lapsi ei halua panna päälleen joitakin vaatteita, etenkin uusia.
- Lapsella rikkoontuu tai katoaa tavaroita.
- Lapsi on haluton menemään kouluun.
- Lapsi välttelee ikätovereitaan vapaa-aikanaan.
- Lapsi vaihtelee kouluunlähtöaikaansa ja koulutietään.
- Lapsi osoittaa masentuneisuuden merkkejä.
- Lapsi heittäytyy puhumattomaksi tai hän ei halua kertoa mitään kouluun liittyvää.
- Lapsella alkaa esiintyä univaikeuksia, painajaisia, päivä- tai yökastelua.

Piirteitä, joista voi epäillä lapsen olevan kiusaaja

- Lapsella on käytettävissään yllättävän paljon rahaa tai hän ostaa tavaroita, joihin hänellä ei normaalisti ole varaa.
- Lapsi esiintyy ylimielisesti.
- Koulusta tulee lisääntyvässä määrin valituksia lapsen käytöksestä.

Kiusaamista esiintyy jo perusopetuksen ensimmäisellä luokalla, joten kiusaamisen ehkäisy on tärkeää aloittaa jo ennen kouluikää. Ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä usealla koululla toteutetaan KiVa Koulu – ohjelmaa, osallistutaan MLL:n organisoimaan koulurauhan julistukseen, kiinnitetään erityistä huomiota välituntivalvontaan, sekä järjestetään erilaisia, koulun yhteisiä tilaisuuksia ja juhlia. Luokan ilmapiiriin voidaan vaikuttaa myönteisesti sopimalla säännöt koulukiusaamisesta, tekemällä ilmapiiri- ja kiusaamiskartoituksia, toteuttamalla Friends- ja Askeleittain-ohjelmia, järjestämällä luokan omia teemaviikkoja, harjoittelemalla sosiaalisia taitoja, roolileikeillä ja näytelmillä.

Kiusaamisesta tulee keskustella koulussa ja lapsia on rohkaistava kertomaan kiusaamisesta. Sekä aikuisten että lasten tulee tietää, miten menetellä kiusaamistapauksissa, miten kiusaamistilanteet käsitellään ja mitä kiusaamisesta seuraa. Kiusaamisen vastaisen työn lähtökohtana voidaan pitää koko ryhmän merkityksen huomioimista. Kaikki lapset on saatava yhteisvastuuseen kiusaamisesta.²Kodin ja koulun välisellä yhteistyölläkin voidaan edistää luokan myönteisen ilmapiirin syntymistä muun muassa toiminnallisilla vanhempainilloilla, tutustuttamalla huoltajat toisiinsa ja ottamalla vanhemmat mukaan toteuttamaan koulutyötä erilaisiin kerhoihin, illanviettoihin, retkille ja oppilashuoltoryhmiin. Taulukkoon 5 on koottu erilaisia menetelmiä kiusaamisen ehkäisyyn ja kuviossa 7 on kiusaamiseen puuttumisen malli.

- Linkki hyvinvointikyselyyn (hyvinvointiprofiili) <http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/>
 - KiVa Koulu <http://www.kivakoulu.fi/>
 - Tukioppilastoiminta <http://www.mll.fi/kasvattajille/tukioppilastoiminta/>
 - Kummitoiminta <http://www.mll.fi/kasvattajille/kummitoiminta/>
 - MLL/ Koulurauhan julistus (<http://www.mll.fi/kasvattajille/koulurauha/>)
 - MLL/ Kiusaamisen ehkäiseminen: <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/>
 - Suomen Vanhempainliitto <http://www.vanhempainliitto.fi/vanhempainliitto/>
 - Nuorten Ystävät <http://www.nuortenystavat.fi/>
 - Vanhempien Akatemia
http://www.nuortenystavat.fi/jarjestotoiminta/kehittamishankkeet/vanhempien_akatemia
-

Menetelmiä kiusaamisen ehkäisyyn Pohjankartanon koulussa

Terve itsetunto
<ul style="list-style-type: none">• itsetuntoa kehittävät toiminnot ja tehtävät• rohkaistaan ehkäisemään kiusaamistilanteiden syntymistä• terveystiedon OPS, tukioppilaiden KIVA (kiusaamisenvastaiset)-tunnit• päivänavaukset
Ystävyyssuhteet ja oppilasryhmien sosiaalinen turvallisuus
<ul style="list-style-type: none">• kaveritoiveiden huomiointi 7. luokkia muodostettaessa• 7.luokkien ryhmäyttäminen (luokanvalvojat, kummitukioppilaat)• retkipäivät• luokan yhteishengen luominen• luokkasääntöjen tekeminen• erilaisuuden sietämiseen ohjaaminen• uuden oppilaan perehdyttäminen ja sopeutumisen seuranta• terveystiedon OPS, tukioppilaiden KIVA (kiusaamisenvastaiset)-tunnit• tukioppilaat huomioivat yksinjäviä• päivänavaukset• luokkaretki- ja leirikouluprojektit• luokkien välisen yhteistoiminnan lisääminen
Yhteisöllisyyden vahvistaminen
<ul style="list-style-type: none">• koulun yhteiset tapahtumat ja juhlat• välituntivalvonta• hyvän käyttäytymisen huomioiminen ja palkitseminen• epäasialliseen käyttäytymiseen puuttuminen välittömästi• oppilaiden osallisuus mm. oppilaskunta- ja tukioppilastoimintaan• päivänavaukset• ohjattu välituntitoiminta• päivänavaukset
Tieto ja ymmärrys, mitä kiusaaminen on ja mitä se aiheuttaa kiusatulle ja kiusaajille
<ul style="list-style-type: none">• terveystiedon OPS, tukioppilaiden KIVA (kiusaamisenvastaiset)-tunnit• luokanvalvojantunnit• luokanvalvojan tekemä kysely kiusaamisesta• päivänavaukset• vanhempainillat

Koulukiusaamiseen puuttuminen Pohjankartanon koulussa

- Kiusaaminen voi tulla ilmi esimerkiksi lasten kertomana, vanhempien kautta tai kouluhenkilökunnan havaintojen kautta.
- Kiusaamisasiaan tartutaan heti asian tultua esille. Jos näkyvissä on fyysisiä vammoja tai jälkiä, kiusaamisen kohteena ollut oppilas ohjataan aina terveydenhoitajalle tai lääkärille. Terveydenhoitajan tai lääkärin tulee kirjata vammat ylös.
- Luokanvalvoja tai opettaja vastaa asian selvittämisestä ja tarvittaessa pyytää työparin mukaan (esim. rehtorin, kuraattorin, terveydenhoitajan tai toisen opettajan).
- Kaikkia osapuolia ja mahdollisia todistajia kuullaan joko erikseen tai ryhmänä. Yhteisessä tapaamisessa tavoitteena on sopia, miten kiusaamisen saadaan loppumaan. Keskitytään ratkaisujen löytämiseen syyttelyn sijaan. Ryhmä sitoutuu sopimukseen, jonka toteutumista seurataan.
- Tapaamisessa sovitaan miten seuranta toteutuu ja kuka siitä vastaa.
- Mikäli kiusaaminen jatkuu tai kiusaaminen on vakavaa asian selvittelyyn otetaan mukaan oppilaiden huoltajat. Tarvittaessa palaverissa mukana kuraattori, koulupsykologi tai perheneuvolan edustaja. Sovitaan yhdessä keinoista kiusaamisen lopettamiseksi ja mahdollisista tukitoimista. Tukitoimia voivat olla keskustelut koulukuraattorin, -psykologin tai terveydenhoitajan kanssa, ohjaaminen perheneuvolaan tai nuorisopsykiatrian poliklinikalle.
- Mahdollisia seuraamuksia kiusaamistapauksessa voivat olla kiusaajan soitto huoltajalle, kasvatuskeskustelu koulussa ja kotona, jälki-istunto, lastensuojeluilmoitus, ilmoitus poliisille. Kiusaamisen jatkuessa seuraamuksina tulevat olemaan myös perusopetus- ja lukiolain mukaiset kurinpitotoimet: kirjallinen varoitus tai oppilaan erottaminen määräajaksi koulusta.

Tapahtumat kirjataan ylös ja arkistoidaan.

Pohjankartanon koulun toimintamalli kiusaamisen puuttumisessa

KIUSAAMINEN HAVAITAAN JA SIIHEN PUUTUTAAN

KIUSATUN JA KIUSAAJAN KUULEMINEN
OSAPUOLTEN SELOSTUS TAPAHTUMISTA KIRJATAAN
TEHDÄÄN SOPIMUS KIUSAAMISEN LOPETTAMISESTA
TIEDOTETAAN HUOLTAJIA
TIEDOTETAAN OPETTAVIA OPETTAJIA JA
OPPILASHUOLTOA
SOVITAAN SEURANTAJAKSO

KIUSAAMINEN
PÄÄTTYY

KIUSAAMINEN JATKUU

KIUSAAMINEN PÄÄTTYY

HUOLTAJAT PALAVERIIN, JOSSA OPPILASHUOLLON
EDUSTUS MUKANA
SOVITAAN SEURANTAJAKSO

KIUSAAMINEN JATKUU

KIUSAAMINEN PÄÄTTYY

HUOLTAJAT PALAVERIIN, JOSSA OPPILASHUOLLON
EDUSTUS MUKANA
SOVITAAN SEURANTAJAKSO

KIUSAAMINEN JATKUU

KIUSAAMINEN PÄÄTTYY

ILMOITUS KOULUPOLIISILLE / RIKOSILMOITUS
TARVITTAESSA ILMOITUS LASTENSUOJELUUN